DISPUTATIO POLITICA
DE
REBUSPUBLICIS IN GENERE,
QUAM
CUM BONO DEO
SUB PRAESIDIO
Viri Clariſſimi & Ampliſſimi
HERMANNI CONRINGII
Philoſophiæ ac Medicinæ Doctoris, & in inclyta Academia Iulia Profeſſoris publici, Illuſtriſſimi Oſtfriſiæ Comitis Conſiliarij intimi & Archiatri &c. Dn. præceptoris & patroni ſui nunquam non venerandi

Ad d. Maij

Publico examini ſubjicit

ERASMUS Niſſen
Holſatus.

HELMAESTADI,
Typis HENNINGI MULLERI.
CIↃ IↃ C LI.

ΣΥΝ ΘΕΩ.

De

REBVSPVBLICIS IN GENERE

THESIS. I.

SErvius ille Sulpitius, qui primum in cauſis orandis locum poſt M. Tullium Romæ obtinebat, cum aliquando ſuper Amici causâ Q. Mucium Scævolam Iuris ſuo tempore peritiſſimum conſuluiſſet, neque, quod ille reſpondebat, ita ſtatim intelligere potuiſſet, graviter legitur ab ipſo objurgatus fuiſſe, quodque Mucius dixerit: *Turpe eſſe & Patrocio & Nobili jus Civitatis, in quâ verſetur, ignorare l. 2. §. 43. ff. de O. I.* Quod ſane effatum ſi verum eſt de jure privato, de quo tamen hic & Sulpitius tantum quæſivit, & Mucius reſpondit, quin de jure publico rectius quis aſſeruerit, nullum eſt dubium.

II. Etenim cum ſatis conſtet, Patricios & Nobiles per quam multos & fuiſſe ſemper, & etiamnum eſſe, qui ita res ſuas compoſuerint, ut nec ipſi aliis ex jure civili obligati ſint, nec illis alij, quomodo etiam hanc inter præcipuas Attici laudes Viri alioquin Nobiliſſimi refert Cornelius Nepos, *quod neminem unquam accuſaverit, nec de re ſuâ in judicium iverit:* Cur, ſi non alij, ſaltem hi tuto illud ignorare queant, vix idonea cauſſa afferri poteſt. Neque enim exiſtimandum eſt, à juris privati peritiâ nobili-

tatem ortam, aut poſtmodum tantum in eâ ſitam fuiſſe, cum & Nobiliſſimi ſemper homines extiterint ſine hujus juris peritia & juris peritiſſimi ſine Nobilitate.

III. Bene autem illud ex hiſtoriis quis evicerit, à quibus cœperit Nobilitas, merita in Patriam, Populos, aut Principes fuiſſe, quæ ſane, vix eſt, ut primi Nobiles in illos contulerint, quorum jus & ſtatum adeoque Rempublicam ignorarint. Quod cum ita eſſet, quo quis nobilior, eo magis ſemper Reipublicæ ſe dedit, ut aut majorum ſuorum dignitatem augeret, aut ſi illud non poſſet, acceptam ab illis ſaltem tueretur. Omnino enim, quod de imperiis in Catilinâ Salluſtius, in nobilitate etiam obtinere ſciebant: *iisdem eam artibus facillime retineri, quibus ſit parta.*

IV. Vt ut autem publicarum rerum cura iſtum ordinem maxime ante alios deceat, nunquam tamen tam iniquus ille fuit, ut ad ſe ſolum Rempublicam pertinere arbitratus fuerit, ſed palmam illam in medio ubi hactenus erat poſita, omnibus reliquit. Et vero cum homo quaſi naturâ ſit animal civile, ut Ariſtoteles tum alibi tum *1. Polit.* 2. contendit, & verum eſt, ſi mores qui nunc paſſim obtinent videas, atque illos receptos mores naturæ loco habeas, adeoque ita nemo non alicujus civitatis pars ſit, certe non poſſit non eſſe: ſi quid ratio Scævolæ valet, & propterea, quod in civitate verſatur, jus illius ignorare non debet, illud jam in aperto eſt, omnibus civibus Rempublicam ſuam debere eſſe cognitam. Quod tamen defendere arduum fortaſſis fuerit, niſi certo modo hoc aliquis intelligat, ſuas videlicet partes & officium, quæ cujusq; in Republica ſint, nemini debere ignotas eſſe.

V. Sed quid ſinguli cives Reipublicæ ſuæ ſcire vel neſcire debeant, alias erit videndum: id impræſentiarum

ſatis

ſatis eſt obtinuiſſe, nulli non civium, ſi non ſuam admini-ſtrare, (id enim in certis Rebuſpublicis certarum eſt perſonarum) certe omnes Reſpublicas, ſi velit & poſſit, cognoſcere licere. Cum enim natura in conferendis ingeniis certo ordini nunquam ſe adſtringat, eaque ſummæ ſæpe in occulto lateant, inhumanum prorſus foret, naturis hominum invidere, & bonis ingeniis limites velle ponere, quod, niſi de tyrannis inauditum hactenus fuit.

VI. Quod ſi ſcientia illa communis eſt cujuscunq; ordinis hominibus, eos certe, qui huic ſtudio ſemel vitam ſuam manciparunt, ſcire, quæ ſint Rerumpublicarum, licere non ſolum, ſed & debere concludimus, ne quis illud Epicteti ex Gellio *lib. 17. cap. 19.* μάχεϑ τῷ λέγειν, ἄνευ τοῦ πράττειν eis inſuſurret.

VII. Qua ſpe faciliorem mihi veniam promitto, ſi quæ de Rebuspublicis univerſim audita lectave mihi ſint, in medium proponam, ſtrictim tamen, & ut ingenium & inſtitutum meum eſt, breviter; cætera & ſingulas Reſpublicas iis relicturus, qui par iſtis auſis ingenium, judicium, experientiam afferre potuerint.

IIX. Neque vero rem ab ipſo ovo, ut ajunt, ordiri neceſſum putamus, quo ordine hæc de Rebuſpublicis ſcientia, quod alias fieri ſolet tradi debeat; & quando, ut Practicæ omnes reſolutivo, quæ ſint primæ & ſimplices ſocietates, & quot numero quomodo ex iis familia, & ex familiis civitas coaleſcat, in quam tanquam materiam proximam Reſpublica introducatur. Hæc enim aut ex aliis jam nota aut certe notanda ſupponimus. Id initio monuiſſe ſuffecerit, cum civitas alias dicatur cum reſpectu ad illum ordinem, quo aliqui imperant aliqui pareant, ut eum ſimul includat; alias ſine illo reſpectu. In

 poſte-

poſteriori ſignificatu, ſi quando impoſterum illa voce utendum nobis fuerit, eam nobis ſemper intelligi.

IX. Ipſa etiam vox Reipublicæ & πολιτείας eſt ex numero τῶν πολλαχῶς λεγομένων, quæ Ariſtoteli dicuntur, quare & hoc expediendum, quid ea nobis valeat. Etenim & quamvis Reipublicæ formam, ſive unus, ſive optimi, ſive omnes eam conſtituant; & unam aliquam ſingularem ejus ſpeciem notat. De hac cum ad eam ordo nos deduxerit, aliquid veniet dicendum: extra illum locum, quando Rempublicam dicimus, priori modo volumus acceptam.

X. Equidem aliæ etiam ab aliis hujus vocis ſignificationes, ut & in diſputatione, quam antehac Clariſſ. Præſes habuit ejuſdem cum hac noſtra argumenti, afferuntur. Notat ſcilicet etiam mixtionem ex Oligarchia & Democratia; & denique etiam civitatem ſuis adminiſtrandi legibus inſtructam. Verum cum hujus acceptionis nullus in ſpecie; illius non niſi ſemel, cum de Republica ſtricte dicta ſeu Politica dicetur, quippe cum qua eſt eadem, nobis obventurus ſit uſus, obiter etiam hoc præmonere, ſatis eſſe ducimus.

XI. Proximum erit de re ipſa, & quid igitur Reſpublica in lata illa ſignificatione ſit, diſpicere, quod aliunde nemo melius cognoverit, quam ex ipſa definitione, quam triplicem nobis dat Ariſtoteles, pro varia ratione inſtituti ſui; ceu ſolet ſæpe uſu venire, ut vocabulum aliquod exigente neceſſitate debeat alio ſenſu uſurpari quam eo quem alias promiſcue obtinet. Vnam *3. Polit. 1.* Alteram *3. Polit. 4.* Vltimam *4. Polit. 1.* quæ tamen tantum ab invicem abeunt, ut idem dicere, ſi attendas, non facile intelligas. Laudatiſſima & nobis convenientiſſima præ reliquis media eſt, quam *3. Polit. 4.* (ſeu ut alij habent *3. Polit. 6.*) exſtare diximus. Verba hæc ſunt, *Reſpublica eſt Civitatis*

ordo,

ordo, tum in aliis magiſtratibus, tum in eo maxime, qui omnium eſt Princeps. Cui definitioni cum eorum nihil, quæ ad eſſentiam bonæ definitionis faciant, deſit, merito acquieſcimus.

XII. Ex qua quidem principio conſtare poteſt, non eam tantum eſſe Rempublicam, in qua ita ille ordo eſt inſtitutus, ut res, id eſt, utilitas publica ſemper ex æquo ſpectetur, quod alias ex definiti origine contenderet aliquis. Sed cuivis etiam alij hanc definitionem competere, in qua quocunque modo res, id eſt, negocium publicum adminiſtretur, ſive id unice populi commodo ſive etiam cum aliquo ejus incommodo fiat. Neq; enim utilitas æqualis omnium norma & regula eſt quarumlibet Rerumpublicarum, ſed rectarum tantum, quæ Ariſtoteli dicuntur, adeoque tyrannidem & cœteras aberrationes non minus hoc nomine venire, quam illas, quippe in quibus τὸ κύριον & talis ordo, & denique omnia definitionis reperiuntur; ſola abſit utilitas æqualis, quæ tamen Reipublicæ niſi rectæ definitionem non ingreditur.

XIII. Atque hinc eſt, cur Ariſtoteles, cum primum Rempublicam difiniviſſet, capite ſtatim ſequenti quinto diviſionem inſtituat inter rectas, quas diximus & aberrationes, omnemque illarum differentiam ex bono publico metiatur, ut quæ illud præſtitutum ſibi ex æquo habeant, rectæ ſint, quæ vero potiſſimum unius, vel divitum, vel pauperum, vitioſæ. Quamvis enim fortaſſis non defuerint, qui Ariſtotelem inconſtantiæ accuſarint, quod cum initio quinti hujus capitis videatur omnium omnino Rerumpublicarum, ſive rectæ ſint, ſive vitioſæ, dignoſcendarum certam ac infallibilem notam atque regulam facere numerum eorum, penes quos ſit majeſtas; ſub finem tamen ejus, quaſi ſui oblitus, Oligarchiam & Democratiam

cratiam

cratiam ex divitiis & paupertate æſtimet. Sed id anticipare nolumus, &, ſi ſuo nos loco conciliaturos promittamus, abunde nos hic feciſſe cenſemus.

XIV. Sed nec viciſſim exiſtimandum eſt Ariſtoteli, quod in omni Republica, adeoque etiam recta maxime inſpici velit illos, penes quos ſit *τὸ κύριον*, cœteros cives nullo loco eſſe. Quamvis enim ad Rempublicam in genere conſtituendam aliam illorum rationem non habeat, quàm ut abeſſe non debeant, id quod vel ex ipſa definitione maxime liquet, quando Rempublicam dicit *ordinem civitatis &c.* Civitatis autem nomine præfati jam ſumus, omnes omnino cives, ſive præſint, ſive ſubſint contineri, ſine tamen reſpectu imperij aut ſubjectionis. Talis autem Reſpublica, ubi omnes imperent ſeorſim ſeu ſinguli, nulli pareant, dari nullo modo poteſt.

XV. In Republica tamen recta tantum abeſt, ut nullo loco ipſi ſint ſubditi, ut illorum utilitas utramque ipſi paginam faciat, nec recta ipſi ſit, niſi illam non minus atque imperantium intendat. Nec in ulla Republica ſive recta ſit ſive vitioſa, ad aliud quid *τὸ κύριον* jubet attendi, quàm ad dignoſcendam reipublicæ formam, quam, qui illud habent, conſtituunt. Quod certe honoris, ſi cœtera bene imperent, nec illis qui rectis etiam Rebuspublicis præſunt, invideri, nec utilitati publicæ derogare poteſt.

XVI. Dictum jam ſemel atq; iterum fuit Rerumpublicarum tam rectarum quam vitioſarum diverſitatem ſpectari quodammodò ſecundum diverſum eorum numerum, penes quos ſit majeſtas,) ita autem nuncupamus id quod Ariſtoteli dicitur *τὸ κύριον*, ſive ſummam poteſtatem malis vocare) ex eoque illas dignoſci, cum igitur *cunctas nationes* (verba ſunt Taciti *Annal. 4.*) *populus aut primores*

mores aut ſinguli regant, ut non ſolum Ariſtoteles *3. Polit. d. cap. 5. & 4. Polit. 2.* docet, ſed & à Platone cœteriſque Philoſophis Cicero ſe didiſſe ſcribit *lib. 2. de Divinat.* & uſu ipſo licet diſcere, id quidem in aperto eſt, utrarumque illarum tres eſſe ſpecies. Neque vero id nobis adverſabitur, quod *1. Rhetor. 8.* quatuor ſpecies Ariſtoteles enumeret, videlicet Monarchiam, Ariſtocratiam, Oligarchiam & Democratiam, ut enim ipſe citato loco innuit, vulgarem loquendi modum ſecutus, ſub Monarchia Tyrannidem etiam & dominatum; ſub Democratia vero Politiam ſeu rempublicam ſtricte dictam comprehendit, adeoq; omnes rerumpublicarum ſpecies tam rectas quam pro lapſas ibi ex vulgi ſententia & populariter recenſet.

XVII. Proximum eſt de rectis videamus, ſi uno tantum verbo præmiſerimus, quem dedimus numerum ſpecierum & rectis & vitioſis rebuspublicis de ſimplicibus tantum nos intelligere. Præter has enim mixtas quoque eſſe Ariſtoteles docet *4. Polit. 9.* Imo tam rectas quam vitioſas aliquando miſceri, id vero infra, quando de ſimplicibus viſum fuerit, patebit. Prima igitur rectarum eſt, quando *ſumma poteſtas penes unum eſt, qui ſalutem tamen publicam omnium unice intendat.* Hanc communiter Regnum vocant. Equidem illius Reipublicæ quando unus præeſt (Monarchiam Græci vocant) Ariſtoteles *3. Polit. 10.* quinque ſive ſpecies ſive modos recenſet, ſed cum cœteris alterutra aut abſoluta poteſtas, aut communis & æqualis omnium utilitas deſit, hoc demum, in quo utraque ſit conſpicua, vere & proprie regnum eſſe docet, cœtera non niſi ſecundum quid.

XIIX. Prima Claſſis eſt Regum Spartiatarum, ſed cum eorum duo fere ſimul ſemper fuerint, licet inæquali authoritate nec poteſtas tamen illimitata, quantum hoc

 regi-

regimen ſi non contra certe præter naturam illius regni ſit, quod Ariſtoteles definit, cuivis judicare eſt integrum. Alter ordo eſt Regum apud Barbaros ſive Dominorum, ſed cum hi ſuum potiſſimum, non niſi ſecundario autem commune curent bonum, propius fortaſſis à Tyrannide, quam Regno abeſſe dixeris, niſi quod hi tantum volentibus, Tyranni imperent invitis.

XIX. Tertiæ Claſſis ſunt Æſymnetæ, quos Ariſtoteles vocat, & Mytilenenſes & cœteri etiam Græci, alio tantum nomine, ſi quando periculum Reipublicæ imminebat, ipſi cum ſummo imperio conſtituebant. His ſimile quippiam in Romana republica dictatores habebant, atque hi minimum omnium ab Ariſtotelis Regibus abſunt. Poteſtas tamen temporaria communiter tantum erat, & nihilo tamen minus non raro illi temporaria hac potentia in ſuum commodum abutebantur. Vid. *Dion. Halicarn. lib. 5. Hiſt. cap. 11.* Ultimi denique erant Heroes, ſed quibus cum res ita erat comparata, ut illorum quorundam merita magis ſuſpicerent iſtius ævi homines, quam ut illis parerent. Quam enim virtutis famam hactenus conſecuti erant, eadem adverſum ſe uſuros illos ſæpenumero credebant. Ut nec illorum poteſtas fuerit abſoluta, quippe qui imperium tantum belli, curationem ſacrorum, & controverſiarum diſſertationem, præter tria autem illa, dicente Philoſopho, majeſtatis habuerit nihil.

XX. Omnibus igitur illis merito ſuum illud, quod diximus Regnum præfert Ariſtoteles, in quo & abſoluta poteſtas, & publica ex æquo utilitas concurrant, cuique primum in ordine locum tribuit, tanquam ſimpliciſſimæ Reipublicæ; uti etiam Platoni audit *lib. 5. de Legib.* Ut ſit quaſi norma ac regula reliquarum Monarchiarum, à qua illæ quo longius abeant, magis errent. Inde etiam eſt,

cui

cur Ariſtoteles præterea Regem ſuum omnibus virtutibus & quidem uſque adeo, ut omnem populum collective ſumptum virtute adæquet imo ſuperet, inſtructum eſſe velit *5. Eth. 10. & 7. Polit. 14.* ne ſcilicet abſoluta poteſtate abutantur, ut pro communi ſuo invigilent commodo. Cum etiam teſte *Dion. Hylycarn. in præf. Orig. Rom. à natura inditum ſit, ut melior imperet deterioribus*, quod aliquoties etiam Ariſtoteles dicit, *1. Polit. 3. 3. Polit. ult. 7. Polit. 3.* Adeo ut talem Regem in omni retro hiſtoria vix invenias, nec multum à Platonis idea abeat, quod nec ipſe Ariſtoteles admodum diffitetur, quando *3. Polit 9. & 7. Polit. 17.* ſemper ſub conditione loquitur, *ſi quis exiſtat talis, qui virtutibus excellat.*

XXI. Quod ſi certe talis debet eſſe Rex, in proclivi jam eſt judicare de illa controverſia, utrum præſtet naſci Regem an eligi? Quamvis enim verum ſit, *fortes creari fortibus & bonis Horat. lib. 4. Od. 4.* tamen ut fit in rebus humanis, in quibus nulla regula, ut loquimur; adeo firma eſt, quæ non patiatur exceptionem; ita hic quoque deprehendas, aliquando non omnino erraſſe, qui Heroum filios noxas dixit. Id profecto quam notiſſimum, non omnes Regum aut Principum filios ſemper meminiſſe, *ita ſe natos eſſe, ut bona malaque ſua ad Rempublicam pertineat*, quod Tiberius Germanici liberos monebat apud Tacitum *4. Annal.* Nec ſolum Antoninum Philoſophum felicem dici Imperatorem potuiſſe, niſi filium Commodum reliquiſſet, Reipublicæ poſtea nimis incommodum. Sed ſemper fere reperias, *qui ex paterna fortuna nihil præter licentiam uſurpent*, quod in Domitiano notat Tacitus *de vita Agricol.* Cum tales igitur non raro illi ſint, electio autem optimum quemque inveniat, quin hæc ad talem quidem Ariſtotelicam regni formam obtinendam ſucceſſioni multum

tum ſit præferenda, dubitari vix poteſt. Quid? Quod ſi quando majorum ſuorum veſtigia preſſerint, eligi non minus poſſint quam ſuccedere; in hæreditario autem Regno ne indigni quidem illis quam maxime, repelli ſe patientur.

XXII. Solebat, quandó de Regibus, utrum ſint inviolabiles, quæri, & an omnia ab ipſis accipere debeant ſubditi? De quo ſane dubium non eſt, ſi, qualem Ariſtoteles Regem definit, talis ille ſit. Minime item dubium aliquod ſupereſt, ſi quis jure poſſideat plena herilis imperij jura: ſed cum Regna plæraque ſint omnino in pleno patrimonio regentium, imo nonnulla magis ariſtocratiæ naturam referant quam monarchiæ, & res ea diu jam inter magnos viros non minori contentione ſit agitata, equidem non auſim illorum ſententijs intercedere, quam maxime, cum non tantum ſtylo & calamo, ſed ferro etiam & armis haud ita pridem diſceptari illud cœperit. Quanquam alias etiam hic definire quid recti haud adeo ſit difficile, modo cujuſque regni leges ſint omni ex parte cognitæ. Si vulgi ſententias vero velimus ſpectare, videas uſu venire id quod Iuſtinus dixit: *init. lib. 5. Hiſt. Quo ſe fortuna, eo etiam favor.* & judicia *inclinant hominum.* atque ita, prout ſeſe dat eventus, ita quod rebellio in infelicioribus id in felicibus laudabile libertatis ſtudium audit. Ita ſæpe *proſperum & felix ſcelus virtus vocatur*, prout loquitur Senec. *in Herc. fur.*

XXIII. Promiſimus antea de rectis Rebuspublicis prius nos viſurum, alias eadem opera cœteras Monarchiæ ſpecies dominatum videlicet & Tyrannidem ſubderemus. Nunc Ariſtocratia & Politia paucis prætermittendæ erunt. Atque illam quod attinet, ante omnia obſervandum eſt, nunc illa voce ſimpliciter notari rempublicam

blicam optimam, nunc illam duntaxat in qua penes optimates eſt regimen. At de illa quidem ariſtocratia fatemur, eo difficiliorem ejus tractationem eſſe, quo majori cum dolore omnium Politicorum Ariſtotelis de illa commentarij deſiderantur. Certe ſummum Philoſophum & qui humana pene omnia exſecutus ſit, hanc ita indictam præterijſſe, ut non niſi uno atque altero loco mentionem ejus faciat, atque hoc ſparſim, *lib.* videlicet *3. Polit. c.5. lib. 4. c. 7. & 8. lib. 5. c. 7. lib. 6. c. 6.* cum cœtera tamen Rerumpublicarum ſatis exacte pertractet, non eſt veriſimile, omninoque hic tempori potius aliqua injuria, quam Ariſtoteli negligentia venit imputanda, ut erudite Arniſæus ex Victorio obſervavit, *num. ult. Sect. 1. de Oligarch. in Gen. cap. 8. lib. 11. Relect. Polit.*

XXIV. Cæterum altera illa ratione acceptam, definimus Ariſtocratiam cum Ariſtotele ex *3. Polit. 5.* Quod ſit *ſummum imperium paucorum plurium tamen uno ad ſalutem civitatis publicam atq; ex æquo communem directum.* Neque adverſari huic exiſtimamus; quod in *capite 7. lib. 4. Polit.* non attento numero eam dicit eſſe Ariſtocratiam, quæ viris abſolute bonis conſtet. Etenim ex ijs quæ jam fuerunt, conſtat, eos maxime ab Ariſtotele in explicanda Republica conſiderari, penes quos ſit ſumma poteſtas. Atque hos in Ariſtocratia viros abſolute bonos debere eſſe dicit. Plures autem cum ad hanc Reipublica ſpeciem tales viros requirere, inde manifeſtum eſt, quod non unum tantum ſed plures nominet.

XXV. De certo autem numero huic rei determinando, non admodum ſumus ſolliciti, cum Bodino *lib. 2. cap. 6. de Rep.* Poſſumus ipſi vanum illum metum relinquere, quid tunc futurum ſit, ſi plures in aliqua civitate inveniantur viri optimi, quam alij, id eſt, ad Rempubli-

tam ſuam adminiſtrandam aptiores, quam ad parendum. Eat & quærat Bodinus illam civitatem, ubi invenerit, ſatis mature hac de re deliberabitur. Nos interea tot ſeculorum experientia edocti, de rebus humanis non tam bene evenire ſolere, ut plus bonorum minus malorum in ijs inveniatur, ſtatuemus, cuicunque etiam Ariſtocratiæ (plures enim hujus quoque gradus eſſe, ſtatim dicemus) aliquando rebus ſuis idoneos deeſſe, nedum ut ſint nimij. Id tamen interea non negamus, ſi pluſculi ſint, quamvis multum infra dimidium, tutiorem omnino illum ſtatum eſſe, quam ſi admodum pauci, quibus Reſpublica committatur. Hi enim, fere facile eſt, ut virtute relicta conjurent, & Rempublicam intervertant. Ad quod tamen audendum multi illi invicem ſeſe impediunt.

XXVI. Cæterum quod antea Regno id multo etiam magis Ariſtocratiæ evenire videas. Si enim unum omnibus virtutibus inſtructum, qualem Regem requirit Ariſtoteles, non facile reperias; neque tamen illi, qui paululum ab hoc deficiunt, Reges propterea eſſe deſinunt, quamdiu tantum publicæ utilitati conſulunt: ut neceſſum etiam duxerit Ariſtoteles, plures eorum gradus afferre, in *d. cap. 10. lib. 3. Polit.* Ad Ariſtocratiam autem viri uno plures abſolute boni requirantur, quorum tamen ex tota illaque ſapientiſſima Græcia vix tot invenit Apollo Pythius, *quot ſunt Thebarum portæ, vel divitis oſtia Nili*, vix eſt, ut ex ſingulis civitatibus multos nobis promittamus. Hinc fieri ſane aliter non poteſt, quin optimatum nomine alij etiam veniant, qui etiamſi non optimi (in rigore ita dicti) ſaltim ſint convenientiſſimi naturæ, & moribus illius civitatis, cui præſint, ut docet Ariſtoteles *4 Polit. 10.* ſeu ex opinione & judicio vulgi, optimi, ut *3. Polit. 3.* Quemadmodum etiam alias pro optima Republica nonnunquam

haben-

habenda eſt, quæ non ſimpliciter ſed in tantum, in quantum fieri poteſt, optima eſt, ut dicit idem *4. Polit. 6.*

XXVII. Atque ita accidit, ut diverſi etiam gradus Ariſtocratiæ exſtiterint, qui alicui quippiam admiſtum fortaſſis habeant, quamdiu tamen publica totius populi magis, quam privata illorum qui præſunt ſpectatur utilitas, Reſpublica illa adhuc fuerit Ariſtocratica, quamvis alias imperantes non undiquaque ſint optimi, ſed tales, quales diximus. Ariſtoteles *4. Polit. 7.* præter illam, quam hactenus vidimus veram atque optimam Ariſtocratiam, trium aliarum etiam facit mentionem, prima eſt, quando non ſolius virtutis, ſed præterea divitiarum etiam aliqua habetur ratio. Tale quid in Senatu Romano obſervare eſt, cum libera adhuc Roma erat, quando certus cenſus iſti ordini præſcriptus fuit, neque quiſquam infra illum admiſſus. Quanquam enim alias mixta fuerit tunc temporis Romana Reſpublica, ut deinde dicemus, nec penes Senatum ſumma poteſtas, id tamen nemo facile negaverit, in qualibet republica Senatum ex optimis & prudentiſſimis conſtare debere, quos ſane, qui ditiſſimos ſemper eſſe exiſtimat, illi nimium quantum errat.

XXIIX. Hoc tamen Romæ ita obtinuiſſe non ſolum Auguſti Cæſaris temporibus, ut *Suetonius in ejus vita* diſerte teſtatur: ſed & multis retro annis, Q. Fab. Maximo videlicet IV & M. Marcello III Coſſ. *qui SCto edixerunt, ut eum tempore belli Punici II nauta deficerent, ſecundum cenſum darentur, & qui decies æris in bonis haberent, ſeptem; Senatores vero octo darent,* ut eſt apud *Livium lib. XXIV.* Ex quo ſane liquet, ultra decies æris jam tum cenſum Senatorium fuiſſe, alias enim illo SCto manifeſtam injuriam Senatus ſibi feciſſet, quod veriſimile non eſt. Quod quidem quando inſtitutum ſit, à Romulo, an poſtea, inter doctos

adhuc

adhuc ambigitur. Id autem conſtat, non ſolum tunc temporis cenſum Senatorium fuiſſe tantum, ſed poſtmodum etiam cum imperio una fuiſſe auctum. Ita Auguſtus illum ampliavit, & pro octingentorum millium ſumma duodecies H. S. taxavit, ſupplevitque non habentibus, *Sueton. in ejus vita*.

XXIX. Secundus gradus eſt, quando prima virtutis, ſecunda libertatis habetur ratio, id eſt, quando optimatibus digniſſimi è populo adjunguntur, popularis enim regiminis finis potiſſimum eſt libertas, *3. Polit. 3. 3. Polit. 1. & 6. Polit. 2.* quod in veteri Lacedæmoniorum republica ipſe obſervavit Ariſtoteles *2. Polit. 7.* Simile quippiam quodammodo occurrit in reipublicæ Romanæ adminiſtratione. Ille enim aliquando penes ſolos Patricios erat, donec ſeditio oriretur, quæ ſopiri non potuit, niſi magiſtratibus & honoribus cum plebe communicatis, quos ſoli hactenus Patricij uſurparant, ut legere eſt apud *Livium lib. 6. & Florum lib. 1. cap. ult.*

XXX. Tertius denique gradus eſt, quando & virtutis & divitiarum & populi habetur ratio, ſic tamen, ut magis ſpectetur virtus. Nam ſi divitiæ præferantur, non jam amplius ſtatus Ariſtocraticus ſed Oligarchicus fuerit; ſi populus, Politia ſeu Reſpublica ſtricte dicta; ſi par omnium habeatur ratio exacte mixta. Quamdiu enim jura majeſtatis æqualiter non ſunt diviſa, & altera pars plus, altera minus habet, quadamtenus illa Reipublicæ forma obtinet dicenda eſt, cujus partes ſunt potiores. Tale autem imperium, in quo & virtus & divitiæ & populus concurrunt, Carthagine fuiſſe ſtatim ſubjicit Ariſtoteles. Et hæc quidem de Ariſtocratiæ, quas ille affert, ſpeciebus.

XXXI. Cum autem *Reſpublicæ* tantum *æternæ*, *Principes* vero & optimates *mortales ſint*, *Tacit. 3. Annal.* neceſ-

ſum

ſum omnino fuerit hic meminiſſe, ſi cui optimatum humani quippiam acciderit, ut alius in ejus locum ſit ſubrogandus, quomodo id quam commodiſſime fieri queat? Varios varie hic egiſſe conſtat. Fuerunt, qui optimatibus in republica jam conſtitutis ſingulis ſingulos ſibi adſciſcere permiſerunt, ut Auguſtus Senatui, *Sueton. in ejus vita.* Vel etiam plures ut Piſander Athenienſibus, *Thucydides lib. 8.* Qui modus quidem adeo malus non eſt, ſicubi ſimplex & vera Ariſtocratia reperiatur. Cum vero Auguſtus non in Platonis Republica ſed in Romuli fece ſit verſatus, Thucydides autem ipſe fateatur, Piſandri temporibus Athenis Oligarchiam fuiſſe, non ſane leve periculum eſt, quando res ita fuit inſtituta, ne ſanguinis, favoris, aut alterius alicujus rei potiorem habuerint rationem illi, qui eligere debuerunt, quam virtutis.

XXXII. Ne apud eundem quidem populum idem hic ſemper obſervatum videris. Ante Auguſtum enim præcipuum Cenſorum officium erat cura Senatus eumq; ſupplendi. Extra ordinem tamen etiam Dictator id feciſſe legitur, ſi quando periculum imminebat Reipublicæ. Ita *bello Punico II. M. Fabius Buteo Dictator CLXXVII. in Senatum legiſſe legitur apud Livium lib. XXIII.* neuter tamen ſine conſenſu populi, nam de hoc quidem aperte teſtatur Livius, *recitatum Senatum & factum id ingenti cum approbatione omnium fuiſſe.* Et Sulla poſt cruentam illam victoriam adverſus Marium Dominus magis quam Dictator, cum Senatum maximam partem ex viliſſimis hominibus ſuppleviſſet, ſine populi tamen conſenſu hoc feciſſe, videri noluit, quippe, qui de ſingulis ſuffragium tribubus dederit, ut eſt apud *Appianum.* De Cenſore, ut idem credamus, facit Cicero pro Sextio: *Majores*, inquit, *noſtri, cum regiam poteſtatem non tuliſſent, ita magi-*

ſtratus annuos crearunt, ut conſilium Reipublicæ præponerent ſempiternum, deligerentur autem in id ab univerſo populo. Id vero niſi de ſuffragatione populi accipiatur, factum non fuiſſe, poſt Manutium obſervat *Johannes Zamoſcius lib. 1. de Senat. Rom.*

XXXIII. Si magis adhuc retro in Republica Romana oculi flectantur, videtur ita Romulus Senatum ſuum legiſſe, ut eſt apud *Dionyſ. Halicarn. lib. 2. Antiquit. Rom.* Vt ipſe unum ex C. Patriciis ſelegerit, quem rebus urbanis præeſſe voluerit, ſi ipſe in bellum proficiſceretur. Singulas deinde tribus, tres viros ætate, prudentia, & genere præcipuos juſſit legere. Poſt hoſce novem juſſit denuo ſingulas curias tres viros è Patriciis maxime idoneos deligere. Atque ita adjectis illis novem, his nonaginta & uno illo, quem ipſe decreverat, C. Senatorum numerum explevit. Quomodo Veneti eligant apud Ianottum de eorum Republica; quomodo alij apud alios exſtat, quorum omnium modos & inſtituta recenſere nimis foret prolixum. Vt ab exemplis ad præcepta revertamur, exiſtimat quiſpiam, non eſſe faciliorem viam legendi optimates, quam ſi tota res bene meritis de Republica, eisque juratis committatur. Sed non addit, quinam bene illi de Republica meriti eſſe debeant, qui ſane in Ariſtocratia alij raro eſſe ſolent quam ipſi optimates in Republica jam conſtituti, adeoque ad cooptationem pene res rediret, quam tamen non eſſe ſine periculo, ne, uti nunc ſunt ἄρχοντες, aut hereditaria aut Oligarchica fiat Reſpublica, jam ante eſt dictum.

XXXIV. Quantum noſtrum eſt judicium, inter omnes illos modos, quorum fecimus mentionem, videtur ille eſſe optimus, quo utebantur Romani, quando eorum Reſpublica uti credebant, erat peſſima, hoc eſt Regia,

gia, ſi unum illum demas, quem Romulus tanquam legatum ſuum addidit, qui ſine dubio Senatorum conſilia & actiones ſatis acute & tantum non nimium obſervavit. Nam uti reliquos cum hoc ne quidem contendi poſſe credimus, ita nec illum, qui Cenſorum aut dictatorum tempore obtinuit, huic præferri debere exiſtimamus. Incautius enim omnino in lectos jam Senatores, quando tantum recitabantur, populus Romanus conſenſit, quam prævia deliberatione eligere ipſe potuiſſet. Equidem cum Bodino *lib. 2. cap. 6. de Republ.* ultro largior, ſingulos è populo, ſi iis committatur negotium, ſimilem ſibi, id eſt ſtolidum fere lecturum; de integris tamen tribubus, curiis, & quos nunc habemus, ordinibus & collegiis, ne ipſe quidem Bodinus hoc metuerit, quibus nunquam deeſſe poſſunt, qui, ſi non optimum, Reipublicæ ſaltem ſuæ convenientiſſimum eligant. Quod ſi tum forte contigerit, ut unus aut alter paria habeant ſuffragia, quin ſorti res committatur, nullum eſt periculum, quippe quæ, in quo errare poſſit, tum non inveniat.

XXXV. Venimus ad Politiam ſeu Rempublicam in ſpecie dictam, tertiam illam rectarum & ſimplicium rerumpublicarum ſpeciem, quæ eſt, *quando populus imperat ad communem ex æquo utilitatem, 3. Polit. 7.* τὸ πλῆθος enim ſeu multitudinem, quam Philoſophus loco generis ponit, per omnes ſeu totum populum recte explicari putamus, quod in alias obtinere idem tradit, *lib. de Poetica. cap. 25.* τὸ πᾶν εἶναι πολύ τι. Nam etiam nos populum cum ICto omnino diſtinguimus à plebe, *§. Inſt. de I. N. G. & C. & l. 238. ff. de V. S.* ut ille Patricios & Senatores etiam contineat, hæc ſine illis cœteros tantum cives. Quod quidem adeo notandum eſt, ut, ſi plebs dominetur, Democratia oriatur Politiæ ad amuſſim contraria.

XXXVI. Iniquos fere cenſores hæc Reſpublica accepit, interque eos Platonem, qui *in Polit.* inter iniquas Reſpublicas optimam, inter optimas deterrimam pronunciat Democratiam. Neque Democratiam tamen intelligit eam, quam Politiæ opponi diximus, quando plebs dominatur, ſed ipſam Politiam generali ejus vocis acceptione aliis quoque autoribus non inuſitata, uti mox dicemus. Cujus quidem rei hoc eſſe argumentum poteſt, quod in ſequentibus dividat illam in legitimam & prolapſum, quod certe facere non debuiſſet, ſi Democratiam Ariſtoteli & ſtricte dictam tantum intellexiſſet. Quod pace viri dixerim videtur hic omnino Plato ſecus atque Philoſophum decebat proceſſiſſe. Omnino enim ante inter res tam diverſas tamque contrarias diſtinguere debuiſſet, & tum de legitima pronunciare, ſi quidem hæc ejus mens fuiſſet, quod nos quidem credimus, inter bonas eam eſſe peſſimam; de prolapſa inter malas eam eſſe optimam. Quæ tametſi maxime ejus ſit ſententia, nihilo tamen minus reprehenditur ab Ariſtotele *4. Polit.* 2. quod bonitatem aliquam tribuat vitioſis rebuſpublicis, in quas tamen ea non cadat, quippe toto genere diverſa, quasque *magis minusve vitioſas* recte quidem, non autem *bonas* nedum *optimas* dixiſſet.

XXXVII. Non videtur autem difficile hariolari, quid Platonem in hanc ſententiam conjecerit; cum enim videret, in omni civitate plebis ſemper maximam eſſe multitudinem, quæ, ſi numerum ineas, nobiles & optimates multum ſuperet, adeoque ſi ſinguli ſuffragia & jura majeſtatis habeant, nunquam non bona & ſalubria nobilium & prudentum conſilia ab imperito vulgo ſuperatum iri, nec illam rempublicam ſalvam aut bonam eſſe poſſe, cui ita ab inconſulta plebe conſulatur. Inter malas autem

tem

tem ideo cenſuit optimam, quod ſine dubio ſinguli illi quisque ſuam utilitatem pro ſcopo ſint habituri, adeoque meliorem, (utamur jam ejus verbis) illam eſſe Rempublicam, in qua plerisque bene ſit, quam in qua uni aut paucis. Verum uti Platoni non controvertimus, ſed ultro fatemur, ſingulos è plebe, ſi pari cum omnibus autoritate admittantur, meliores facili negotio victuros, eorumque imperium, ut ipſi inſtabile admodum futurum; ita hoc nobis amplius probari cupimus, de eſſentia Politiæ, ſeu Reipublicæ ſtrictim dictæ eſſe, ut jura majeſtatis penes unumquemque è populo ſint ſeorſim æqualiter, quod ut factum ſit, multum hactenus abeſt.

XXXIIX. Ariſtoteles certe longe aliud, neque dubium eſt, quin rectius, docet *4. Polit. 8. & 9.* Non eſſe neceſſarium ad conſtituendam Politiam, ut viritim ſuffragia ferantur, alias enim, quod diximus, malum evenire, & optimos & ſapientiſſimos viros à pejoribus & ſtolidioribus multum vinci; ſatis eſſe ſi jura majeſtatis penes nobiles & plebem ſint indiviſa. Atque hoc eſt, quod ille cinnum vocat Oligarchiæ, & Democratiæ, in eoque naturam Reipublicæ in ſpecie conſtituit. Ad cujus etiam ſimilitudinem in parva aliqua civitate, ſi plures ordines iſtic quam unum non eſſe contingat, penes curias, decurias, & collegia majeſtatem, quemadmodum in electionibus ſuffragia, eſſe poſſe nulli dubitamus.

XXXIX. Quod ſi forte Anacharſis aliquis exiſtat, qui non ſolum de Athenienſium, ſed de omni etiam Democratia (in genere dicta) pronunciare velit, deliberare iſtic ſapientes, ſtultos decernere, id quidem, ſi viritim fiat, ipſi facile largiemur, & collegia, cur non hi æque ita majeſtatem, quam electionem, uti antea attulimus, habere poſſint, nihil dum dixit Anacharſis, præſertim cum

inter bonas eam recenſeat Ariſtoteles, à cujus ſententia recedere, ut nobis alias religio eſt, ita cur hic illud agere inſtituamus, nulla eſt cauſa. Quam maxime cum libertatem habeat pro ſcopo, quod cum Ariſtoteles in multis locis confiteatur, *2. Polit. 9. 3. Polit. 3. & ult. 4. Polit. 8.* & alibi, tum ne ipſi quidem Politiæ hoſtes negant. Quæ cum in hoc potiſſimum conſiſteret, ut nulli ſubeſſent, id vero per hominum, uti nunc ſunt, naturam non amplius liceret, ad illum tamen gradum, qui huic eſſe proximus, devenerunt, ut alterne parerent, & imperarent, juribus majeſtatis nihilominus toto populo ſalvis. Ita Horatius & Valerius COSS. apud Liv. lib. 3. conqueruntur, Decemviros inter alia *Magiſtratus annuos & viciſſitudinem imperandi: quod unum ſit exæquandæ libertatis ſuſtuliſſe.* Et Canuleius *apud eundem lib. 4. Id æquæ*, inquit, *libertatis eſt, ſi invicem annuis magiſtratibus parere & imperare liceat.*

X L. Sad ſatis fortaſſis multa de Rebuſpublicis rectis, ſubdendæ nunc vitioſæ, in quibus eo nobis eſſe brevioribus licebit, quo prolixius de bonis dictum fuit; & ex his illarum natura facilius cognoſci poteſt, ſecundum illud, *quod labes è rectis pateſcant, 3. Polit. 5.* Atque ut de illis potiſſimum incipiamus, quæ regno opponuntur, maximè ei contrariatur Tyrannis, quando unus imperat, qui ſuam unicè ſalutem intendit, *3. Polit. 7.* eorum autem vix attendit qui parent, *4. Polit. 10.* Omnium omnino Rerumpublicarum peſſima *8. Eth. 12. 4. Polit. 2.* & Reipublicæ nomine vix digna, *4. Polit. 8.* Cæterum ne cui imponat par utriusque & Regis & Tyranni potentia, aut unus aliusve etiam actus tyrannicus in Rege alias bono, certas quasdam notas memorat Philoſophus *5. Polit. 10.* Nam ut alias dicitur, *quod una hirundo non faciat ver*: ita nec ſi ſemel ſed ſemper aut ſæpiſſime eundem deprehendas, tum demum

de tyranno licebit pronunciare. Horum Tyrannorum (cæteras enim vocabuli acceptiones afferre, poſtquam jam definivimus neceſſum non putamus) duo facit genera *4. Polit. 10.* Quod alij ſint titulo, alij exercitio, ſeu ut alij loquuntur, quod tamen idem eſt, alij occupatione, adminiſtratione alij. Quam diſtinctionem maxime tum nonnulli probant, quando quæritur, liceatne Tyrannum è medio tollere, quod quidem affirmant de titulo tali, ſive occupatione; magis vero adhuc de illo, qui utroque & titulo & exercitio talis eſt. Non vero de eo qui Tyrannus ſit adminiſtratione, & tyrannidem à proavis acceperit, quod tum ſubditi quodammodo in illud imperium conſenſerint. Quos inter etiam eſt *Hugo Grot. lib. 1. de I. Bell. ac Pac. c. 4. n. 15. & ſeqq.* Sed quia præſtat ſcelera ignorari, ut habet *Gloſſa ad c. 19. de hæret. in ſexto*, & jam de Tyranni morte diximus, quod amplius poſſimus, ſupereſſe non putamus.

XLI. Medius quaſi inter Tyrannidem & Regnum Dominatus ille cujus jam ante mentionem fecimus, quando unus imperat, qui primario ſuam intendit utilitatem, per accidens tamen ſubditorum ſic ſatis diligentem curam habet. Quam definitionem colligunt ex ſignis, quæ Ariſtoteles habet *3. Polit. 10. 4. Polit. 10.* & alibi, cum ipſius definitio non inveniatur. In hoc vitioſus quod publicam non intendat primario, quippe quam rectarum Rerumpublicarum normam fecimus. Hoc imperium tamen magis pro Barbaris quam Græcis, Aſiaticis quam Europæis eſſe aſſerit Ariſtoteles *3. Polit. 10.* quibus non obſcure innuit, aliis alios, ut hoc modo imperentur, aptiores eſſe, quemadmodum etiam alias diſſerit, ſervos quoſdam naſci, *1. Polit. 3.* adeoque illis, qui ita dominum non inviti patiuntur, injuſtus ille dominandi modus non eſt, cum *volenti*, ut ajunt Ethici, *non fiat injuria.* Id majoris difficultatis

eſt

eſt expedire, ſi barbari aliquandiu ſub Dominis vixerint, eorum autem poſteri cultiores reddantur, ut horum mores & ingenia à majorum ſuorum multum diſtent, juſtène illud dominium excutere queant. Equidem & à Græcis & à Romanis factitatum illud legimus, jure vero an injuria nobis quidem amplius deliberandum eſſe cenſemus, interea non dubitamus aſſerere juri gentium talem dominatum non repugnare.

XLII. Properamus ad Oligarchiam. De qua initio notandum vocem illam eſſe ambiguam, quod apud alios non tantum autores obſervare eſt, ſed in ipſo etiam Ariſtotele ejus rei exſtant veſtigia, quando *4. Polit. 3.* illum taxat, Speuſippum fortaſſe, qui uti nunc, qui Ramum ſequuntur, amore διχοτομίας rempublicam omnem in Oligarchicam & popularem dividebat, & ſub Oligarchia late ſumta, tanquam generali vocabulo Ariſtocratiam etiam comprehendebat, id ipſe etiam ibi refert Ariſtoteles. Quod quodammodo tolerari poſſet, ſi diviſio ipſa alias recte ſeſe haberet. Nam ſi originem vocis ſpectes, paucorum imperium dicit, qui ſive optimates ſint in Ariſtocratia, ſive divites in Oligarchia noſtra, id paucitati eorum nihil obſtat; verum cum Ariſtoteles ſtatim ſubjiciat, meliorem ſe diviſionem dediſſe, illam ſcil. quam nos ſupra attulimus, in bonas & aberrationes, nos cum diviſione una hanc etiam Oligarchiæ acceptionem relinquimus, hancque, de qua nobis jam ſermo eſt, definimus *ex 3. Polit. 5. ubi divites plures tamen uno imperant ad propriam utilitatem.*

XLIII. In mentem hic nobis eſt, quid ex promiſſo debeamus, cum enim ſupra de notis diverſarum rerumpublicarum ageremus, diximus Ariſtotelem eo nomine apud nonnullos male audire, quod cum *3. Polit. 5.* numerum imperantium diverſarum Rerumpublicarum notam

tam

tam feciſſet, adeoque hic Oligarchia definiri debuiſſet imperium paucorum, quicunque illi ſint ad ſuam utilitatem, ille tamen pro *paucis divites* ſubſtituat, quod cum iſtic ſuo loco conciliandum recceperimus, hic locus ille erit, & principio quidem ut in omni alia, ita in hac etiam re accurate diſtinguenda veniunt illa, quæ de eſſentia ejus ſunt, ab illis quæ ei tantum accidunt. Ariſtoteles quamvis tanquam inſeparabile propemodum accidens rerumpublicarum numerum eorum, penes quos ſit majeſtas, admittat, (neque enim novum eſt, vulgo rebus nomina ab accidentibus indi, ut accurate notatum in *diſſ. de Oligarchia th. 13.*) aliud tamen omnino eſt, in quo earum eſſentia conſiſtit. Ita unitas nec Regnum nec Dominatum nec Tyrannidem conſtituit, ſed unius ſumma excellentia Regnum facit, Dominatum dominium, nimiæ unius potentiæ & divitiæ Tirannidem. Ita Ariſtocratiam non unius ſed plurium præ omnibus dignitas: Politiam ſeu Rempublicam ſtrictim dictam quædam inter omnes paritas conſtituit, quando neque unus nequæ aliqui præ cæteris excellunt. Ad eum igitur modum Oligarchiam etiam divitias, Democratiam paupertatem conſtituere cum Ariſtotele aſſerimus. Atque hinc eſt, quod idem ille *4. Polit. 4* dicit, ſi in aliqua civitate ſint mille trecenti cives, quorũ mille divites, & republica potiantur, trecenti pauperes, & pareant, non ideo, quod major numerus imperantium, quam parentium, dicendum eſſe illam non eſſe Oligarchiam; nec ex adverſo, ſi trecenti illi pauperes prævalerent, pro Oligarchia hanc Rempublicam habendam, ſed pro Democratia.

XLIV. Sed cum hæc fortaſſis clara ſint, de ſpeciebus Oligarchiæ, quæ habet Ariſtoteles ſubdenda erunt, *ex capp. 5. & 6. lib. 4. Polit.* Eſſe autem plures Oligarchiæ

 ſpecies

ſpecies Ariſtoteles ex diverſitate divitum demonſtrat, tametſi *Arniſæus* contra ſtatuat *Relect. Polit. lib. 2.cap.4.ſect. 3.n 36.* Quatuor autem numerat Ariſtoteles. Prima eſt, quando certus cenſus legibus definitus eſt, quem qui adipiſcitur, ſocius ſtatim fit imperij, qui quamvis non adeo magnus ſit, tantus tamen eſt, ut pauperes, quippe plurima pars, nanciſci eum nequeant. Secunda qaando quidem etiam cenſus habetur ratio, ſic tamen, ut non, qui illum nactus ſit, ſtatim fiat imperij particeps, ſed penes cœteros ὀλίγυς maneat arbitrium eligendi. Tertia, quando non quilibet dives è civibus, ſed filij parentibus ſuccedunt. Quarta denique, quando pauci divites, vi parto dolove rapto imperio, ſine legibus pro lubitu dominantur, hæc omnium deterrima, dicta alias etiam δυναςεία Ariſtoteli *d. c. 5.* cum tres priores ſpecies ſecundum legum præſcripta adhuc incedant.

XLV. Tandem ad Democratiam, cui eadem prinaipio, quæ Oligarchiæ, vocis accidit ambiguitas. Generaliter enim quandoque tam Politiam dicere, quam Democratiam ſtricte dictam, ex ijs, quæ antea diſſeruimus, manifeſtum jam eſt, ut ea operoſe hic repetere, non ſit neceſſum. *Polybius* etiam pro ſola Politia eam accipit, *in Principio lib. 6.* Sed nos uti alias ita hic quoque Ariſtotelem ſequimur, qui ſtricte eam accipit, & definit *imperium pauperum in privatam utilitatem 3. Polit. 5. & 4. Polit. 4.* Niſi quod hic non tantum ut, qui imperent, *pauperes* ſint, ſed & ut *liberi,* requirat. Sed de hoc quidem ex parte ſupra viſum jam fuit, libertatem enim, (quæ in duobus potiſſimum conſiſtit, imperandi parendique viciſcitudine & vivendi ut velis licentia, Ariſtoteles *6. Polit. 2.*) non tantum Politia ut finem ultimum, ſed & Democratia ſibi ha-

bi ha-

bi habet præſtitutum. Quod ſi quis exiſtimet, male Ariſtotelem vel nos Democratiam per imperium pauperum definiviſſe, rectius autem illud per imperium multorum ſive plebis facturos fuiſſe, illum ad ea, quæ de divitiis in Oligarchia diſputata ſunt, remittimus, & parem paupertatis in Democratia rationem eſſe affirmamus.

XLVI. Supereſt, ut de ejus ſpeciebus videamus, quorum plures eſſe gradus ex diverſitate plebis, ut Oligarchiæ ex diverſitate nobilium, demonſtrat. Plebs enim & pauperes, & nobiles ac divites in hac materia Ariſtoteli unum quodammodo ſunt, uti paſſim hoc deprehendimus, unde ipſemet nobilitatem per inveteratas divitias & virtutem definit *4. Polit. 8. & 5. Polit. 1.* Quinque autem tantum Ariſtoteles numerat *4. Polit. 4. & 6.* Niſi quod in cap. 6. quatuor tantum repetat illas, quæ à prima illa & vera Democratia una longius quam altera, abeant, quibus ſi illa computetur, quinque iterum erunt. Neque id magnopere contendimus, plures dari non poſſe. Id veri admodum ſimile eſt, Ariſtotelis certe tempore plures nondum extitiſſe in hiſtorijs, quod alias tanti ingenij & induſtriæ vir, ut omnia prope ſciverit, neque ignoraſſet, neque indictum reliquiſſet.

XLVII. Prima igitur earum eſt, quando ſingulorum civium par eſt autoritas, ijsque aditus ad rempublicam patet, quam tamen ſecundum leges gubernant. Omnino enim Democraticum eſt, ſi ſinguli è multitudine pari ſint autoritate, qua ſinguli è nobilitate, cum enim major ſit plerumque numerus plebis, quam Nobilitatis, hæc facile ſupplantabitur. Reliquarum tamen omnium hæc quam maxime ad Politiam accedit. Secunda ſpecies eſt eorum, qui cenſum aliquem, non tamen adeo magnum

habent, quo ſtatim fiunt imperij participes. Tertia; quando iterum par omnium eſt conditio, ſed illi tamen excluduntur, qui macula quadam ſunt notati, cœteri ſecundum præſcripta legum imperent. Quarta ſpecies ne infamia quidem notatos excludit, dummodo utroque parente cive ſint nati. inquilini autem & cujus vel pater vel mater tantum civis fuit, arcentur. Sed in his omnibus leges adhuc valent, & ſecundum eas, qualescunque etiam ſint omnia fiunt. Quinta autem omnium deterrima nullas patitur leges, ſed omnia iſtic omnibus licent dicta Platoni ὀχλοκρατία, quod nomen forte adhuc nimis honeſtum eſt, cum Ἀναρχία pene ſit, & Reipublicæ amplius nomine, ne malæ quidem vix digna.

XLIIX. Sed diu ſatis & pro inſtituti ratione prope nimium ſimplicibus Rebuſpublicis immorati ſumus, monet jam tempus & ordo, ut de mixtis videamus. Ac ne qucquid impoſterum de illa dicetur, collabi neceſſum habeat, ſi nonnulli, quod intendunt, obtineant, mixtam Rempublicam dari non poſſe, operæ prétium erit hinc initium facere, &, quæ Ariſtotelis hac de re ſententia ſit, inveſtigare. Qui quidem tantum abeſt, ut dari eam poſſe inficias eat, ut ipſe modum quendam mixtionis *4. Polit.9.* præſcribat, & quod amplius eſt, illã Rempublicã, quæ ex pluribus concreta ſit, cœteris meliorem pronunciet, *2. Polit. 4.* Cui igitur ſententiæ quoque nos acquieſcimus, eamque dicimus Rempublicam mixtam, *quando diverſis ordinibus diverſa majeſtatis competunt jura.*

XLIX. *Bodinus* ne quod ſemper non etiam hic agere videatur, ratus eo majorem famam ſuam futuram, quo audentius Ariſtoteli obloquatur, *lib. 2. cap. 1. de Rep.* contra diſputat, nec talem rempublicam dari poſſe contendit,

dit, quod jura majeſtatis ſint indiviſa. Quod tametſi *ille* obtineat, non tamen eſt, ut vereamur, ne tantopere contra nos ſit. Vt enim indiviſa eſſe, ſi rempublicam inſpicias, ultro concedimus, quippe quæ, ſi diviſa tantum jura majeſtatis haberet, integra Reſpublica non eſſet, ita cur ea certis civium ordinibus dividi nequeant, æque atque uni tota committi, id vero eſt, quod maxime omnium probare debebat Bodinus, & minime omnium facit. Animam ſenſitivam quatenus toti animali incumbit, indiviſibilem eſſe, nemo rerum naturalium facile tam imperitus fuit, qui negaverit. Hæc tamen actiones ſuas per ſenſus internos & externos, eosque iterum diverſos exercet. Cur majeſtas à diverſis etiam ordinibus adminiſtrari nequeat, major ratio non apparet. Nam quod *Bodinus l.c.* dicit, ob ſimplicitatem ejus id fieri non poſſe, in eo oppido fallitur. Diximus modo de anima ſenſitiva, quam utiq; eſſe quodammodo ſimplicem & indiviſibilem, apud omnes in confeſſo eſt, ejus ſimplicitati tamen quicquam obſtare, quo minus in diverſis organis operetur, adeo, ut nec hæc majeſtatis juribus ſi tam ſimplicia eſſent, patrocinari poſſit, ne per diverſos ordines exerceantur. Nunc vero multum abeſt, ut majeſtas tam ſimplex atque anima ſenſitiva ſit, quippe quæ ex variis demum juribus coalitis exſurgat, ut in proclivi eſſet probare, niſi id præter inſtitutum noſtrum foret, adeoque multo etiam facilius diverſis partibus quam anima ſenſitiva communicari poſſit. Quæ cœtera pro ſua ſententia attulit, ijs erudite reſpondet *Piccartus in comment. ad c. 9. lib. 4. Polit.* Nobis ne nimij ſimus, omnia adducere non licet.

L Videndum jam in quo ratio mixtionis conſiſtat. Quæ quidem nobis duplex eſſe videtur æqualis alia, ſi nimirum æqualiter jura majeſtatis dividantur, ut alius

ordo hæc, alius illa, tertius denique alia habeat ita tēperata, ut nulla pars prævalcat: alia inæqualis, ita tamen ut perierit ſimplicium rerumpublicarum natura. Sæpe enim inter ſimplices reſpublicas inveneris, quæ ob crebras mutationes alieni quippiam admiſtum habeant, quamdiu tamen adeo non miſcentur, ut formam ſimplicem amiſerint, miſtæ non ſunt dicendæ. Egregium certe in hunc ſenſum ſimile adducunt Politici ex rebus naturalibus. Quemadmodum enim elementa non ſunt mixta, niſi perdiderint ſpeciem, & pene æquali proportione ſeſe mutuo temperarint, ut docet Ariſtoteles *lib. 1. de Generat. & Corrupt. cap. 10. text. 85. & 88.* Ita ajunt ad *cap. 9. lib. 4. Polit.* nec judicandam eſſe rempublicam mixtam, niſi formæ ita inter ſe temperatæ ſint, ut nullius ſimplicis nomine appellari merito queat. Sunt autem & mixta corpora, alia quoad pondus alia quoad juſtitiam, ut loquuntur, temperata: imo horum quæ inæqualiter ſunt miſta, numerus major eſt quam illorum. Quod ipſum & in rebuspublicis uſu venit: æqualiter enim miſtæ rarius reperiuntur.

LI. Non unicum vero mixtæ Reipublicæ eſſe modum aſſerimus, cum fieri etiam aliquando poſſit, ut duæ ſolum formæ, nunc tres, nunc plures inter ſe miſceantur. Quod quidem ſub certas leges revocare, quænam majeſtatis jura huic vel iſti ordini ſint concedenda, cum nec Ariſtoteli factitatum ſit, in ſcripto quidem hodieque ſuperſtite (etſi enim libro ſexto factum id omnino ſit veriſimile, ejusque ſuperſint hodieque veſtigia, tamen ille mutilus eſt & magnam partem ævi vitio periit) hinc non ſatis tutum putamus, noſtri ingenij ductum ſequi. Interim hoc aſſerere non dubitamus, vitioſas non magis quam rectas miſceri, nec mixtam rempublicam tantum ju-

ſtam

ſtam eſſe poſſe ſed & corruptam. Eſt quidem hoc etiam inter argumenta Bodini, quibus mixtionem rerumpublicarum impugnat, quod dicit *cap. 1. lib. 2.* bonas miſceri opus non eſſe, malas vero qui miſceat, ex malo pejus facere, & fel aceto addere. Sed hoc pro tantâ re exiguum ſanè argumentum eſt, non enim quam bene aut male injuſtæ reſpublicæ miſceantur, quæritur, ſed an, ut miſceantur, fieri non poſſit.

LII. Sed quia inter vulgus non ſolum ſed & inter doctos reperias, qui exemplis quàm rationibus credere malint, videbimus, nihilne miſtionis in veteri hiſtoria inveniatur. In qua prima occurrit reſpublica Laconum, de qua quidem plerique conveniunt, quod poſt Lycurgi ætatem fuerit mixta, an vero ex tribus formis, an ex duabus tantum, & ex quibus, ſunt, qui ambigunt: quomodo etiam ipſe Ariſtoteles *2. Polit. 4.* refert, alios fuiſſe, qui ex tribus Oligarchia, Monarchia, & Democratia concretam illam dixerint; alios ex duabus tantum, Tyrannide & Democratia, quæ eſt *Platonis 4 de LL.* neque ipſe diſputat adverſum eos, qui rempublicam Spartanam mixtam aſſerebant, de formis tantum in miſtione concurrentibus diſſentit. Cauſam hujus difficultatis, quod non ita in proclivi fuerit, de iis judicare ponit ipſe Ariſtoteles *4. Polit. 9.* in accurata mixtione, & quod extrema tam bene temperata ſint, ut medium ab alterutro eorum vix liceat dignoſci. Sic alias in Ethicis docet, fortem, ſi comparetur ignavo, audacis, ſi cum audace, ignavi faciem induere, & liberalem, ſi cum prodigo componas, avari, ſi cum avaro, prodigi ſpeciem præ ſe ferre, *2. Eth. 8. 3. Eth. 6.*

LIII. Et ne operam ſumamus in citandis illis, qui miſtionem non admittunt, quos pro ſe citat *Bodinus 2. Polit. 1.*

&c. 1. Hiſtoricos pleroſque aut Oratores, ut Ariſtocrati-cam illam rempublicam evincat, qui tamen hac de re ſua quidem arte judicare non poterant, & quando iſta ſcribebant, nihil minus forte in animo habebant, quam de accurata ejus Reipublicæ forma ſententiam ferre. Nec plus operæ merentur illi, qui puram Democratiam Spartanam agnoſcunt, quamvis hi adhuc minus errent, quam priores. Omnino enim magna fuit conceſſa populo poteſtas inſtitutis Lycurgi, quæ tantum abeſt, ut poſtmodum à Theopompo & ſuccedentibus Ephoris fuerit imminuta, ut magis etiam fuerit intenſa. *Plutarchus in Lycurgo*; Et major prope dicente Ariſtotele *2. Polit. 7.* quam æqualitas mixtionis ferret. Simul tamen hoc quoque extra controverſiam eſt, Theopompum non minus multa Senatui xxx. virorum quam Ephoris detuliſſe, magnamque ejus in illa republica fuiſſe autoritatem, ut *Xenophon* teſtatur *in Rep. Lacedæmon.* Et illius apophthegma, *qui in ſola Spartana civitate expedire dicebat ſeneſcere.*

LIV. Qui ex tribus miſtam volunt, iis ipſe reſpondet Ariſtoteles *d. lib. 2. cap. 7. Polit. & lib. 4. cap. 9.* Regum enim nudum nomen, nullam potentiam fuiſſe, qua in re omnes habet hiſtoricos ſuffragatores. Cœterum jura majeſtatis penes Ephoros & Senatum fuiſſe. Ephori vero plebis vicem ſuſtinebant, quippe plebejus magiſtratus, ut Tribunus apud Romanos, & ex infima plebe creari ſoliti Ariſtoteles *2. Polit. 4. & 7.* Et licet horum quidem potentia magna & tantum non nimia in Republica Spartana fuerit, uti antea jam tetigimus; Senatui tamen nihilominus certa quoque majeſtatis jura tribuit Philoſophus, ita *d. cap. 7. Senatus ſunt magnorum judiciorum domini, & eod. cap. Senatum cum ſumma poteſtate diſpoſuiſſe quædam circa*

circa Rempublicam multaque ſordide adminiſtraſſe, quod nemini rationes reddere ſint coacti, & 4. *Polit*. 9. *Habere eum jus vitæ & necis*, & id genus multa. Quo omnino etiam referre licet jus præconſultandi cum *Plutarcho in Agide*, qui præcipuam Senatus autoritatem in eo locat. Vti enim Romulus *tum demum populo jus ſuum eſſe volebat, ſi idem Patribus eſſet viſum, Halycarn. lib*. 2. quod deinde interregni tempore in leges relatum eſt. *Ne populus niſi Patres autores facti extitiſſent, ſciſcendi poteſtatem haberet*. *Livius lib*. 1. qui mos etiam ad ipſius ætatem duravit; Ita Spartæ quoque, quæ Senatus noluit, populus decernere non potuit, quamvis enim vota penes hunc eſſent, ferre tamen ille non poterat, niſi à Senatu & convocatus & rogatus fuiſſet. Ex quibus omnibus ita ſatis liquet, majeſtatem Reges nullam, ſed Senatum & Ephoros diviſam prope habuiſſe.

LV. Alterum exemplum eſt in republica Romana illo aliquandiu tempore, quod fuit inter ejectos Reges, & Iulium Cæſarem. Cum vero notum ſit ex hiſtoria Romana, múlta ſæpe in republica toto illo tempore fuiſſe mutata, quæſitum eſt, an nihil ex iſtis mutationibus etiam variaverit reſpublica, ſed una ſemper eademque ejus facies, mixta ſcilicet, fuerit. Quæ tamen quæſtio, tantum difficultatis non habet, ut à rerum & legum Romanarum tantum leviter perito expediri non poſſit. Id quidem quodammodo dubium eſſe videmus, à quo tempore mixturæ hujus initium ſit arceſſendum, à primo ne conſulatu Publicolæ, qui poteſtatem cum populo communicavit, & legē de provocando ad eum à COSS. tulit. *Liv. lib*. 2. In qua ſententia nonnullos deprehendimus; an vero à primis Tribunis, qui annis aliquot, xivi

circiter poſt extiterunt, quippe quos Dionyſ. in annum V.C.CCLXI. collocat, quod Piccarto placet. Tametſi tantopere in exigua hac temporis differentia non ſit ponendum, ut diverſum Dd. hic ſentire credamus. Vti enim certum eſt lege illa Publicolæ ſtatim majeſtatem populo aliquatenus communicatam fuiſſe, ſic populum ſine certo aliquo capite, qui deinde Tribunus erat, conceſſa poteſtate ita non uti potuiſſe, à vero non multum abit.

LVI. Difficilius poſſit videri expeditu, quando finierit. Nos vero ſalva auctoritate aliorum opinamur finem demum impoſitum cum Cæſarum imperio. Etſi enim interea temporis nunc populi nunc Senatus partes vulgo invaluerint, ut alio parum valuerint, revera tamen ſemper miſtio quædam fuit reliqua, non una tamen miſtionis ratione, ſed nunc hanc nunc illa prevalente.

LVII. Qui denuo ſub Impp. Romanis mixtam fuiſſe ſcripſerunt, ut Xiphilinus, qui populum Romanum ideo Auguſtum luxiſſe autor eſt, quod *ſalutariter Regnum cum Republica miſcuiſſet*, & Tacitus, qui Nervam laudat *in vita Agric.* quod *res olim diſſociabiles miſcuerit Principatum & libertatem* (id eſt Politiam, quippe cujus finis ut *th. 39.* notavimus) eos favore peccaſſe conjicimus, cum ſatis conſtet, nihil unquam in republica Romana illius temporis inſciis, certe non invitis Impp., vel cujus non ipſi extiterint potiſſimi imo nunc autores, decretum aut geſtum fuiſſe. Credimus potius Dioni, qui *poſt DCCXXV annos rempublicam in regiam poteſtatem rediiſſe* ſcribit. Nec de Auguſto id ipſe Tacitus diffitetur, quem *cuncta civilibus diſcordiis feſſa nomine Principis ſub imperium accepiſſe* dicit *principio Annalium*, nec multo poſt *Criſpum Viberium monuiſſe*,

monuiſſe, ne vim principatus reſolveret, quam videlicet ab Auguſto acceperat, *omnia ad Senatum revocanda*. De Nerva domeſticum quodammodo teſtimonium eſt, neq; forte dubium, quin honeſtius quam verius, ut viciſſim gratiã faceret ei, qui Conſulem ipſum fecerat. Vel vero dicendum id quod res eſt, dum Nerva minus addicte populum Romanum haberet, rediiſſe libertatis aliquid priſtinæ: quæ revera etiam ſub Principatu eſt, etſi non illa, quæ in democratia. Iuſtius omnino quid mixti in eo quod nunc eſt Imperio Romano Germanico dixeris. Poſtquam enim cum reliqui Ordines tum inprimis Electores non ſolum eſſe, (quod quando factum ſit inquirere, non noſtri nunc eſt inſtituti) ſed & tantam poteſtatem nanſciſci cœperunt, quod poſt Carolum IV. factum fuiſſe conſtat, diligentius intuenti facile occurrit, Imperium noſtrum non amplius, ut olim, monarchicum ſed inter Imperatorem & Electores atque Ordinum alios magnam partem diviſum eſſe. An vero æqualiter, an aliqua alterutrius partis ſit præeminentia, cum inter excellentiſſimos Politicos adhuc diſputetur, litem illam noſtram facere non audemus. Interim ipſa quoque hæc diſputatio, quomodo antea ex Ethicis adduximus, miſtionis eſt argumentum.

LIIX. Hic vero locus demum eſſet, quantum inter Rempublicam ejuſque adminiſtrationem ſit, differendi, præſertim cum & ſemel atque iterum id nos facturum promiſerimus, nec quamvis ſuus, tantus tamen hujus rei in ſimplicibus rebuſpublicis occurrat uſus, ad mixtas autem hæc doctrina præcipue pertineat, ſine qua propemodum proclivis hic eſt lapſus. Primus qui obſervata inter utrumque differentia ſeſe mirifice jactat, fuit Ioannis Bodinus; certe is hoc nomine non dubitavit ipſimet Ariſto-

teli inſultare cum alibi tum *l. 2. cap. 3.* Verum ſi πολίτευμα eſt ipſa adminiſtratio & πολιτεία eſt forma adminiſtrationis, ut quidem ipſæ definitiones indicant, liquido apparet impoſſibile eſſe ut reipublicæ forma ſit alia atque quam habet vi ſuæ adminiſtrationis: quodque ibi comminiſcitur diſcriminis Bodinus contredictonem in adjecto involvere. Fatemur quidem leges aliter habere ſeſe poſſe atque ſeſe habet adminiſtratio. Nec hoc primus advertit Bodinus, ſed jamdudum monuit Ariſtoteles *4. Polit. 5.* *Non*, inquit, *latere nos debet, quod multis locis accidit, rempublicam, quæ ſecundum leges non eſt Democratica, Democratice tamen adminiſtrari. Similiter & apud alios contingit, Rempublicam ſecundum leges Democraticam, Oligarchico tamen more adminiſtrari.* Hæc ibi. Quæ quidem improperatam Ariſtoteli inſcitiam facile amoliuntur. At vero aliud eſt leges poſſe alias eſſe ab ipſo regimine, aliud rempublicam poſſe differre à regimine. Sæpe enim leges non obſervantur etſi nondum ſint uſu abrogatæ. At ſi obſerventur leges publicæ, ne ab iis quidem tum diſſidet regimen. Nec ideo reſpublica aliqua, ex. gr. democratia, deſinit popularis eſſe ſtatus, quod interdum pleraque in ea obeant & decernant magiſtratus: modo id agant non niſi vicaria quadam & dependente poteſtate, quamque adeo populus poſſit revocare.

LIX. Hæc ferè ſunt quæ de Rebuſpublicis earumque conſtitutionibus notavit Ariſtoteles. In quibus nihil eum erraſſe experientia atteſtatur, quamvis non una hac ille contentus, rem rationibus confirmarit & ſimilitudinibus illuſtraverit. Quarum omnium neſcimus, an non hæc ſit elegantiſſima, quam ex primis ſocietatibus inducit, quando in familiis, tanquam parvis rebuſpublicis,

blicis, quas dicit *1. Oecon. 1.* omnes haſce formas deprehendere eſſe ait, *8. Eth. 12.* quas deinde ad magnas accommodat. *Patris imperium in liberos eſſe regium, & debere eſſe, apud Perſas tamen fuiſſe Tyrannicum, quod alias ſit Domini erga ſervos. Optimatum ſtatum in marito & uxore videri, ſi huic maritus, quæ ejus ſunt relinquat; quæ ſi ad ſe quoque trahat, Oligarchicum hoc regimen ſapere, cum id præter dignitatem fiat, quæ alias Ariſtocratiæ fundamentum eſt, nec ideo, quod ille ſit melior. Viciſſim idem quoque accidere in uxoribus, quæ magnam maritis dotem attulerint, quibus illi imperium vendant, nam & tunc divitias imperare, quod in Oligarchia obtinere dictum fuit. Fratrum ſocietatem Rempublicam referre; illam vero, quæ aut nullum aut imbellem habent dominum Democratiam.*

LX. Poſtquam eo, quem diximus, modo Ariſtoteles Rerumpublicarum pleraque jam explicaverat, jubet eas inter ſe conferre, & quæ earum ſit optima, quæ convenientiſſima, videre, *4. Polit. 1.* In quo quidem, ſi Senatum quis numerare velit, plurimos pro regno deciſiſſe deprehendet, niſi hoc fortaſſe objicere illis inſtituat, ſub Regibus vixiſſe pleroſque, nec aliter ſcribere fuiſſe auſos. Ariſtoteles tamen noſter inter eos quoque eſt, cui Reges quidem amicos, veritatem tamen magis fuiſſe amicam, extra omnem dubitationis aleam ponimus. Ille vero diſerte *8. Eth. 10. optimam*, ait, *ſpecierum Monarchiam, peſſimam Democratiam, 4. Polit. 2. Tyrannidem opponi diviniſſimæ Reipublicæ*, id eſt Monarchiæ, quod uti nemo tam nullius frontis fuerit, qui de Ariſtotelis regno negaverit, ita, quando quæ nunc fiunt regna, vix amplius ſint regna, *5. Polit. 10.* ſicubi vera Ariſtocratia vel Politia exiſtat, ſi quis eas præferre velit, non ſine

ratione id feciſſe videbitur. Et jam antea locum laudavimus, 2. *Polit.* 4. *Meliorem eſſe rempublicam quæ ex pluribus ſit concreta.* Accedit quod locorum hominumque ſit magna diverſitas, quibus, qui idem convenire contendat, nihilo plus agit, quam ut recta cum ratione inſaniat, & dudum aliud Ariſtoteles 3. *Polit.* 10. demonſtravit. Poſtremo huc res omnis redire videtur, ſi & Regnum in ſe conſideretur, & quid optimæ civitati maxime conducat, præ omnibus omnino rebuspublicis Monarchiæ palma debetur, verum cum & à Regno & à civitate iſta, quæ hodie ſunt, nonnihil mutent, mirum quoque non eſt, ſi eis aliquando aliud quid conducat.

LXI. Atque hæc fuerunt, quæ pro inſtituti & ingenij, quam præfati ſumus, anguſtia de rebuspublicis diſſerere & voluimus & quivimus, quorum tamen ea, quæ ad eam conſervationem & corruptionem faciunt, indicta reliquimus, quæ ſi non alium locum, alium certe laborem merentur. Nunc nobis hac opera primum defunctis, neminem indignaturum ſperamus, ſi voto rem finiamus. Quod certe dignius nobis, qui ſub Principibus ſumus, an in omni hiſtoria reperiatur, dubium eſt, atque illud Tiberij apud *Tacitum lib.* 4. *Annal.* Niſi quod hoc fortaſſis incertum ſit, ex animo Tiberius ita dixerit, an, ut ſolebat, ſimularit: *Deos ſe, ſocios & cives precari, illos, ut ſibi ad finem usq; vitæ quietam & intelligentem humani diviniq; juris mentem duint; hos, ut quandocunq; conceſſiſſet, cum laude & bonis recordationibus facta atq; famam nominis ſui proſequantur.* Quod ut noſtri illi Deum ter Opt. Max. ſerio precentur, & poſt mortem fieri ſibi cupiant, nos illorum nomine ex animo vovemus! Ita fore confidimus, ut quod de Honorio Claudian. *Nec ſua nec* alterius ipſos *moveant, ſed publica de-*